

Helping your child
with literacy and
numeracy at home

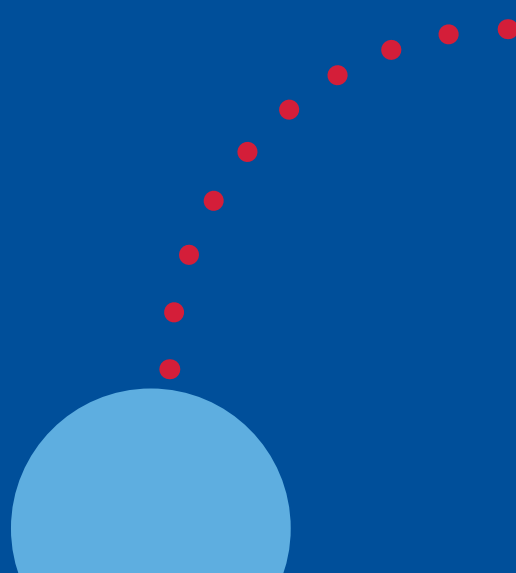
Swahili

Kumsaidia mtoto wako kusoma na kuandika na kuhesabu nyumbani

Kijitabu hiki kimeundwa kwa wazazi, walezi na familia za watoto katika miaka ya mapema ya shule.

Kimejaa na shughuli za kusaidia ujifunzaji muhimu ambao hutokea nyumbani. Shughuli hizo zimetengenezwa kwako ili ufurahie na mtoto wako na kumsaidia kuwa na mwanzo mzuri shuleni.

Mtie moyo mtoto wako kushiriki na kuchunguza shughuli na umsaidie majibu yao ya kibinafsi.

Yaliyomo

Kujua kusoma na kuandika	4
Kuongea na kusikiliza	5
Kusoma	10
Kuchora na kuandika	16
Uhesabu	21
Nambari na kuhesabu	22
Kuongeza na kutoa	28
Kutambua na kutunga mifululizo	32

Kujua kusoma na kuandika

Kumsaidia mtoto wako
kukuza ustadi wao wa
kusoma

Kujua kusoma na kuandika ni pamoja na kusikiliza, kuongea, kusoma, kuandika na tahajia za neno. Ni uwezo wa kuwasiliana mawazo na hisia, maoni na mashauri na kufanya maana kutoka kwa ujumbe uliozungumza na ulioandikwa.

Kuongea na kusikiliza

Ustadi wa kuongea na kusikiliza hujenga msingi wa kujifunza kwa mtoto wako shuleni. Ustadi huu humsaidia mtoto kuweza kuzungumza na wengine, kutengeneza urafiki na kushiriki kikamilifu katika shughuli zote shuleni.

Ikiwa unazungumza lugha nyingine isipokuwa Kiingereza nyumbani ni muhimu kuendelea kumuunga mkono mtoto wako kutumia lugha yake ya nyumbani.

Kuongea na mtoto wako

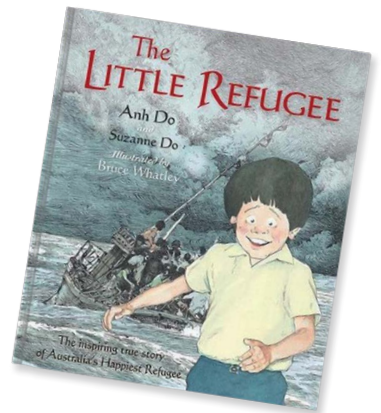
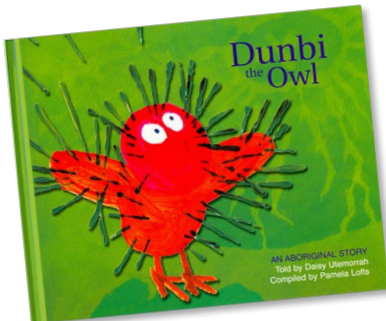
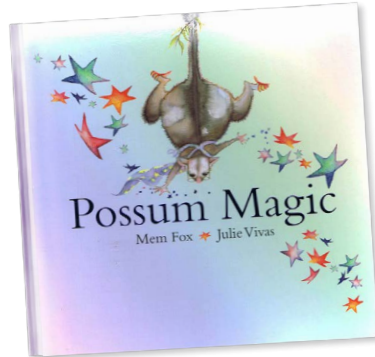
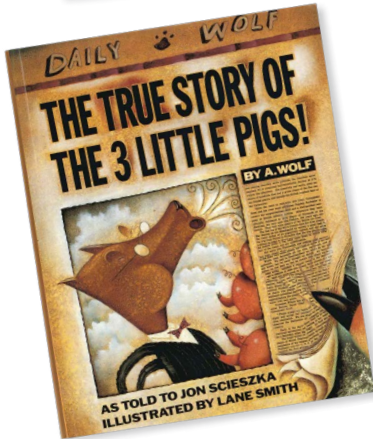
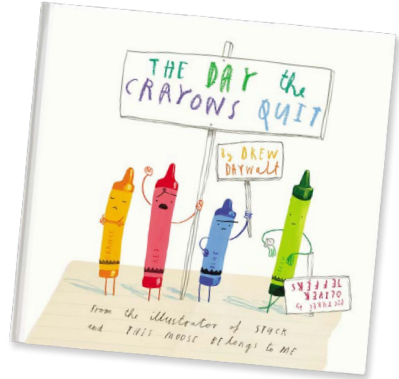
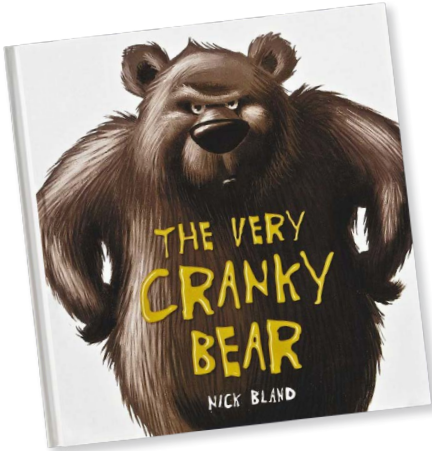
- **Ongea na mtoto wako** kuhusu anuwai ya mada, kwa mfano mambo ambayo hutokea kila siku.
- **Shiriki hadithi** kutoka kwa utamaduni wako, hadithi zako mwenyewe na hadithi za watoto wako.
- **Fafanua au ongea juu ya mambo** wakati yanapotokea. Kwa mfano, "Tutatembea kwenda shuleni leo na kupita kwenye bustani"
- **Sikiliza mtoto wako na umtie moyo achukue zamu yake.** Onyesha jinsi ya kusikiliza na kuingiliana kwenye mazungumzo.
- Wakati wa kuanza mazungumzo au unapozungumza na mtoto wako **umuulize maswali** ambayo yanahitaji zaidi kuliko jibu la ndiyo au hapana. Kwa mfano, "Leo ulifanya nini shuleni?"
- Tumia maswali ambayo **yanaanza na ngapi au kwa nini.** Kwa mfano, "Unaona ndege ngapi kwenye bustani?"
- Unapouliza maswali **umpe mtoto wako wakati wa kujibu.**
- **Fanya mazungumzo kuwa ya kufurahisha.** Tengeneza hadithi za kuchekesha, zungumza na imba na mtoto wako.

Kuwasiliana ujumbe

- **Eleza tena hadithi.** Ongea juu ya kile kilichotokea mwanzoni, katikati na mwisho wa hadithi.
- Baada ya kusoma, **zungumza juu ya wahusika** au sehemu inayopendezwa sana na mtoto wako.
- **Shiriki maoni** juu ya kile kinachoweza kutokea wakati wa kwenda kwenye tukio kama sherehe au kwenda shuleni. Baada ya tukio, zungumza juu ya kile kilichotokea na umwombe ashiriki maoni na hisia zao.
- Msaidie mtoto wako **kutengeneza hadithi yake** mwenyewe kutoka kwa fikira zake. Uliza maswali kama, "Hadithi inahusu nini?" "Ni nani kwenye hadithi?" "Ni nini kinatokea katika hadithi?"
- **Mfundishe mtoto wako jina lake kamili**, anwani, umri, tarehe ya sikukuu ya kuzaliwa na nambari ya simu.
- Baada ya shule muulize mtoto wako jinsi siku yake ilivyokuwa na **muulize habari zaidi**, kwa mfano, "Kwa nini ulihisi hivyo?"

Vitabu vya kumsaidia mtoto wako na mazungumzo ya Kiingereza na ustadi wa kujenga maneno

Kuongeza maneno

- **Tumia maneno ya kuelezea** wakati unapozungumza. Ikiwa mtoto wako anasema, "Kuna mbwa." Ongeza maelezo kama, "Hiyo ni mbwa mdogo, myeupe mwenye nywele nyingi."
- Jenga juu ya lugha ya mtoto wako kwa **kumfundisha maneno mapya**.
- Unaposoma na mtoto wako **zungumza juu ya maneno** yaliyotumiwa kwenye vitabu. Jadili pamoja maana ya maneno. Unaweza pia kupenda kupata maneno mapya ya kupendeza ya kuzungumza.
- **Fanya mazoezi** ya kutumia maneno mapya katika sentensi.
- **Tengeneza lebo** za vitu karibu na nyumba.

Kusoma

Watoto hujifunza kutoka kwa kusomewa, kusoma pamoja na wengine na kujisoma wenyewe.

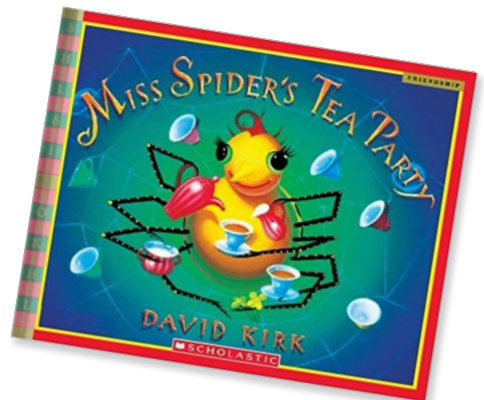
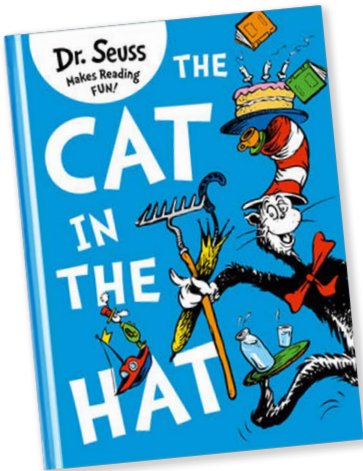
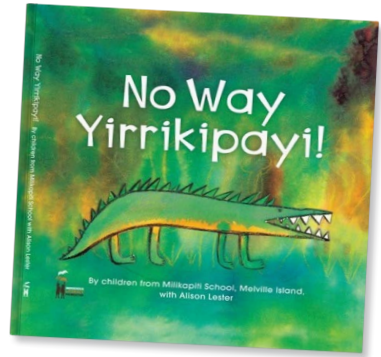
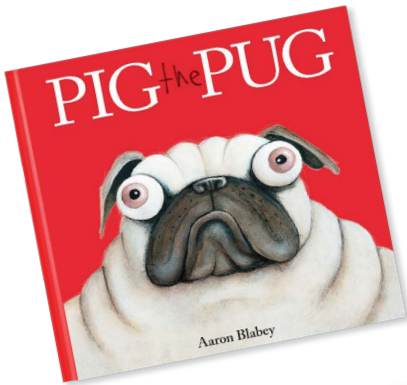
Kuwa na furaha ya kusoma pamoja kila siku. Tafuta fursa kama vile wakati unapoenda shuleni, duka la vitabu, maktaba na duka kubwa.

Ongea juu ya hadithi, lugha inayotumiwa, maneno katika hadithi, na pia sauti za herufi kwa maneno. Soma vitabu kwa lugha yako ya nyumbani.

Soma pamoja na mtoto wako kila siku

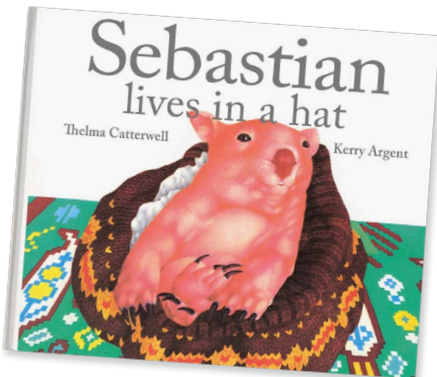
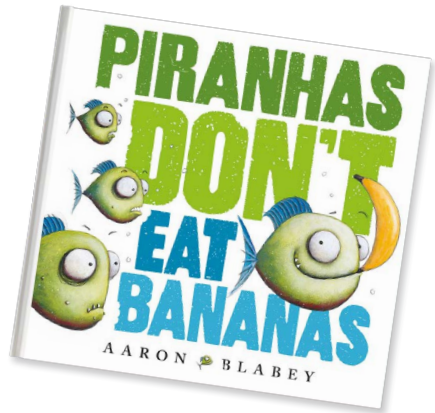
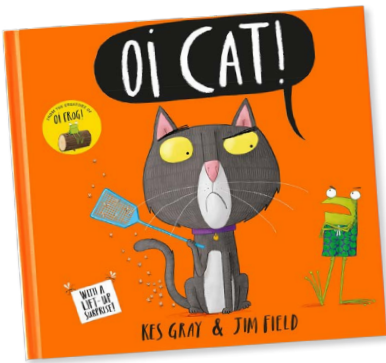
- **Furahisha unaposoma.** Watoto hujifunza juu ya kusoma kwa kutazama, kunakili na kuingiliana na wengine.
- **Ruhusu mtoto wako achague na asome tena vitabu** ambavyo anapendezwa navyo.
- **Ongea juu ya kitabu hicho** kabla ya kuanza kusoma. Ongea juu ya kichwa na nini kinaweza kutokea katika hadithi.
- **Jadili picha** na jinsi zinavyoongeza kwenye hadithi.
- Wakati unaposoma **muulize mtoto wako maswali** juu ya hadithi kama, "Je! Unafikiria nini kinaweza kutokea?" "Kwa nini unafikiria hivyo?"
- Baada ya kusoma **ongea juu ya hadithi.** Uliza maswali kama, "Je! Ni sehemu gani ya hadithi ambayo umeipenda zaidi?" au "Ni nini kilikuwa cha kufurahisha, cha kuchekesha au cha kusikitisha katika hadithi hiyo?"
- **Badilishana kusoma** hadithi mnazopenda na mtoto wako na kaka zake, dada au marafiki yake.
- **Chagua vifaa tofauti vya kusoma** kama magazeti, majarida, mabango, ishara za barabarani, mapishi na orodha ya ununuzi.

Vitabu vya Kiingereza ambavyo vina mistari ya vina

Kuwa na furaha na kusoma, lugha na maneno

- **Chagua vitabu vya Kiingereza ambavyo vina mistari ya vina** au vitendawili ndani hivyo.
- **Ongea juu ya maneno ya kina.** Cat, hat, sat, bat yote ni mifano ya maneno ambayo ni vina kwa Kiingereza kwa sababu yanaonekana sawa kwa mwisho.
- **Cheza na maneno ya mashairi** na cheza michezo ya mistari ya kina kwa Kiingereza. Tengeneza sentensi za kina kama vile, “Have you ever seen a snail deliver the mail?”

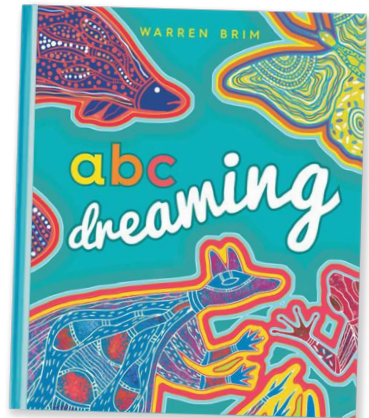
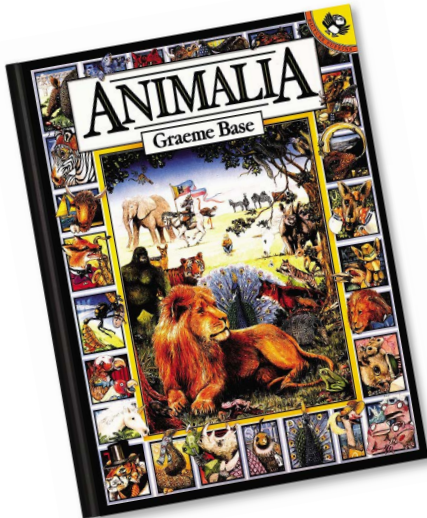
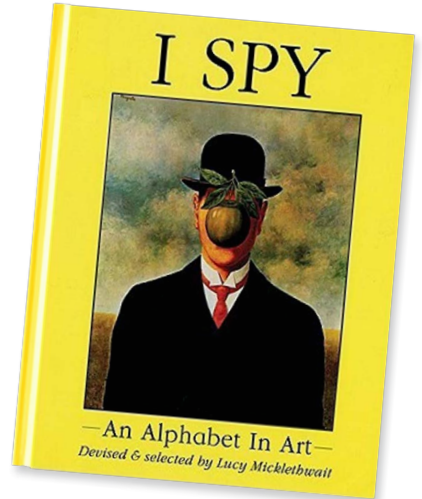
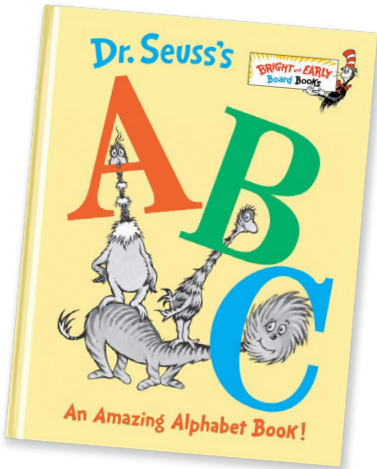

Cheza na sauti za herufi

- **Kuwa na furaha na sauti ya herufi.** Tunga sentensi za ujinga ukitumia maneno ambayo huanza na sauti moja.
- Unaposomea mtoto wako, muulize aelekeze na **aseme sauti** anayojua.
- **Cheza michezo ya sauti** na jina la mtoto wako. Uliza maswali kama, "Je! Jina lako linaanza na sauti gani?" "Je! Ni sauti ile ile mwanzoni mwa dad?"

Vitabu juu ya herufi katika Kiingereza

Kuchora na kuandika

Mhimize mtoto wako kuchora na kuandika juu ya vitu vya kupendeza.

Muulize mtoto wako azungumze juu ya michoro yake, na kuandika. Pendezwa na hadithi zake na jinsi ameamua kuchora au kuandika hadithi.

Andika kila siku

- **Uwe na furaha na kuchora na kuandika.** Muulize mtoto wako kuchora au kuandika juu ya vitu anavyopenda kufanya, kutengeneza au kucheza.
- **Mhimize mtoto wako azungumze juu ya uandishi wake.** Hii inaweza kujumuisha kuongea juu ya alama zake za kuchora, herufi au maneno yake.
- **Tumia vitu mbalimbali** kama vile chaki, karatasi na pensili, maandishi na kalamu kuchola na kuandika nazo.
- Muulize mtoto wako **aandike jina lake.** Mtoto wako anaweza pia kujaribu kuandika majina ya watu wengine ambao ni muhimu kwake.
- Wakati mtoto wako anapoandika au akichora **zungumza juu ya picha na sauti za herufi** ambazo anajaribu kuziandika.
- **Mhimize mtoto wako kutumia mawazo yao** na kutunga hadithi. Anaweza kutunga kitabu cha hadithi kwa kuchora picha na kuandika maneno kwa hadithi.
- Msaidia mtoto wako **kuandika ujumbe katika lugha yake ya nyumbani.**

Kuchora na kuandika kwa kusudi

- **Mhimize mtoto wako kuchora au kuandika** orodha ya ununuzi, au juu ya mtu anayempenda sana katika familia, au kitabu anachokipenda.
- **Tengeneza wimbo au shairi** na uandike maneno au chora picha ya kwenda pamoja na wimbo au shairi.
- **Muulize mtoto wako aeleze** ni kitu gani anachora au kuandika juu ya jinsi anavyotengeneza.
- Mtie moyo **aandike barua** kwa rafiki au mtu katika familia juu ya jambo la kupendeza, la kuchekesha au la kufurahisha ambalo limetokea.
- **Uwe na kijitabu, jarida au kitabu cha kumbukumbu** ambayo mtoto wako anaweza kuandika au kuchora ndani kila siku.
- **Tengeneza kadi** au mwaliko wa sherehe au tukio maalum.

Ongea juu ya ujumbe

- Muulize mtoto wako **kuunda ujumbe** ambao angependa kutuma. Inaweza kuwa bango kama vile, "Jihadharini na mbwa" au barua kwa mwalimu wake juu ya vitu anavyopenda kufanya.
- **Tumia maneno ya kila siku** ambazo ni sehemu ya utamaduni, uzoefu na masilahi yake.
- **Ongea juu ya hadithi au barua** ambazo mtoto wako ameandika au ambazo unasoma pamoja.
- Wakati wa kuzungumza, saidia mtoto wako **kuzungumza katika sentensi kwa kutumia maneno tofauti.**

Uhesabu

Kusaidia mtoto wako kuongeza ujuzi wake wa hesabu

Uwezo wa kuhesabu ni pamoja na kuweza kuelewa jinsi nambari inavyofanyika katika hali ya kila siku.

Tunaona na kutumia nambari kila siku. Wakati wa kusoma kuna nambari kwenye ukurasa, nyumba yetu ina nambari na tunaponunua kitu tunaongeza na kutoa nambari.

Saidia mtoto wako kupata mtazamo mzuri kuelekea uhesabu.

Ni muhimu kujenga ujuzi wa uhesabu katika lugha yako ya nyumbani.

Nambari na kuhesabu

Ujuzi wa mapema ambao watoto huendeleza ni kuhesabu. Kuhesabu ni pamoja na:

- kusema na kukumbuka nambari kwa mpangilio sahihi
- kulinganisha maneno ya nambari na vitu
- kujua kuwa nambari ya mwisho iliyoheesabiwa inaonyesha idadi ya jumla ya vitu.

Maneno ya kutumia

- kuhesabu mbele, kuhesabu nyuma
- nambari kabla, nambari baada
- zaidi ya, chini ya
- ni sawa na.

Nambari za Kiingereza

0

zero

1

one

2

two

3

three

4

four

5

five

6

six

7

seven

8

eight

9

nine

10

ten

Shughuli za kutia moyo kujifunza juu ya nambari

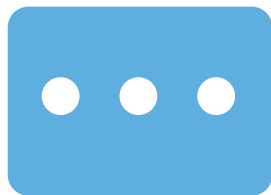
- **Tumia kete ambazo zina nambari na nukta** kumsaidia mtoto wako kutambua nambari na kiasi. Muulize mtoto wako, "Je! Ni nukta ngapi kwenye kete?"
- **Cheza michezo ya bodi pamoja** inayotumia kete na kuhesabu.
- **Soma na ushiriki hadithi.** Ongea juu ya kuhesabu, kiasi, na nambari unazooka kwenye kitabu, pamoja na nambari za ukurasa.
- **Muulize mtoto wako kupata nambari wakati wa kutembea.** Muulize mtoto wako, "Je! Unaweza kuona nambari gani?" Ongea juu ya nambari za nyumba, nambari ya gari na alama za barabarani.
- **Ongea juu ya nambari** kwenye vitu vya kila siku kama saa na simu. Saidia mtoto wako kukumbuka nambari za msaada.

Kutambua idadi ya vitu au nukta

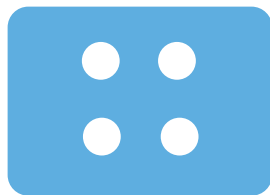
Mifululizo ya nukta kwenye kete

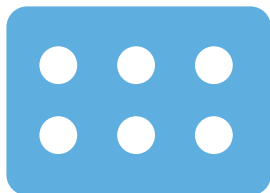
Mifululizo ya nukta

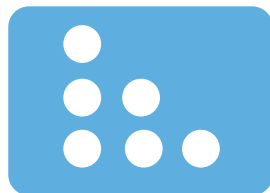
3

4

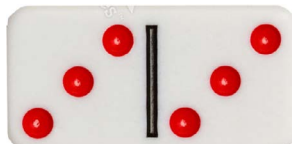
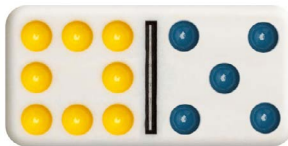
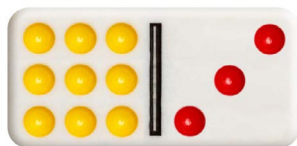

6

6

Mifululizo ya nukta ya domino (mchezo wa dhumna wenye alama kuanzia 0 hadi 6)

Kuhesabu na mtoto wako

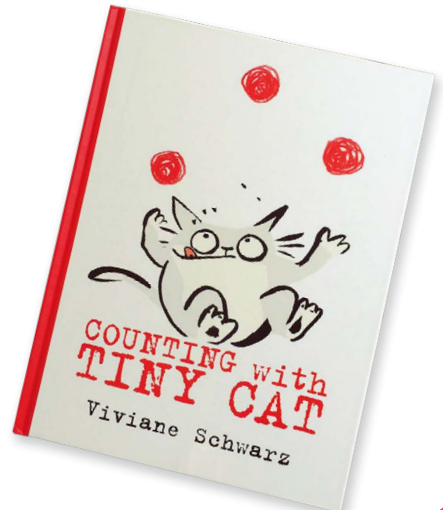
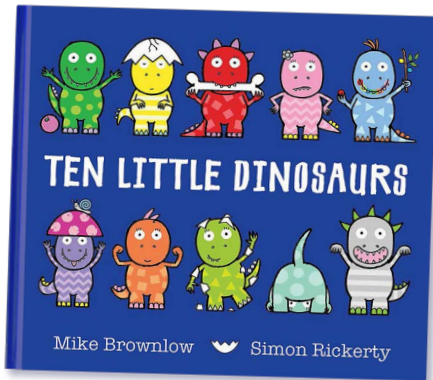
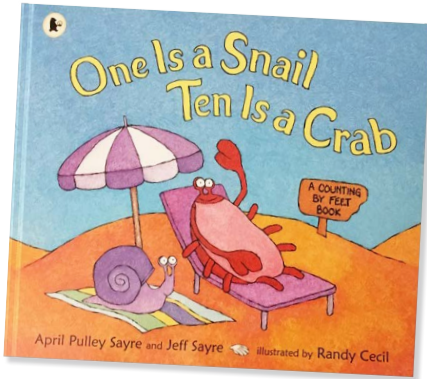
- **Hesabu wakati unapofanya mambo karibu na nyumba.** Pika mapishi rahisi pamoja na umpe mtoto wako kazi ya kuhesabu viungo.
- **Mhimize mtoto wako kusaidia kuweka meza** kwa chakula cha familia. Mwombe ahesabu watu, na sahani, vikombe, uma na vijiko vinavyohitajika kwenye meza.
- **Hesabu pamoja na mtoto wako** idadi ya vifungo wakati anapovaa shati lake la shule.
- Muulize mtoto wako **kuhesabu vitu vingapi** kwenye sanduku lake la chakula cha mchana.
- **Hesabu mbele.** Hesabu vitu vya kila siku kama magari, nyumba, viatu na mifuko.
- **Hesabu kurudi nyuma.** Kwenda chini ngazi ndipo kwenda juu. 10, 9, 8

Nyimbo za kuhesabu katika Kiingereza

- Here is the Beehive
- Five Little Ducks
- The Ants Go Marching
- One, Two, Buckle My Shoe
- Five Cheeky Monkeys Jumping on the Bed
- Ten Green Bottles

Vitabu juu ya nambari na kuhesabu katika Kiingereza

Kuongeza na kutoa

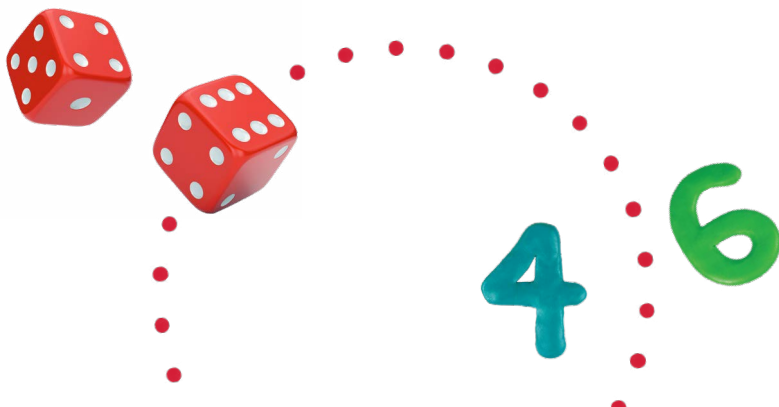
Watoto wadogo wanahitaji kuelewa hali ya kuongeza na kutoa. Hii ni pamoja na kuchanganya vitu viwili au zaidi na kuondoa na kutenganisha vitu.

Maeneo ya kutumia

- weka pamoja, kuunganisha, inakuwa
- chini zaidi, zaidi kuliko
- yote pamoja
- ondoa
- ngapi zaidi

Shughuli ambazo zinahimiza kuongeza

- **Ongeza kiasi cha vitu vya kila siku**, vitu vya kuchezea, matunda, vitabu. Watoto wanaweza kutumia vidole vyao kuongeza.
- Unapotembea **ongeza idadi ya vitu tofauti** unavyoona, kwa mfano maua kwenye bustani.
- Kwenye kalenda, muulize mtoto wako kuashiria siku walizoenda shuleni au kufanya shughuli nyingine. Mwisho wa wiki **ongeza idadi ya siku kwa kila shughuli**.
- Unaponunua, zungumza juu ya kile unachohitaji kununua. **Uliza maswali** kama, "Ni ndizi ngapi kwa kila mtu katika familia? Nikipata moja zaidi, tutapata ngapi?"
- **Cheza michezo ambayo inahimiza kuongeza kwa kutumia kete mbili**, kwa mfano "Snakes and Ladders."

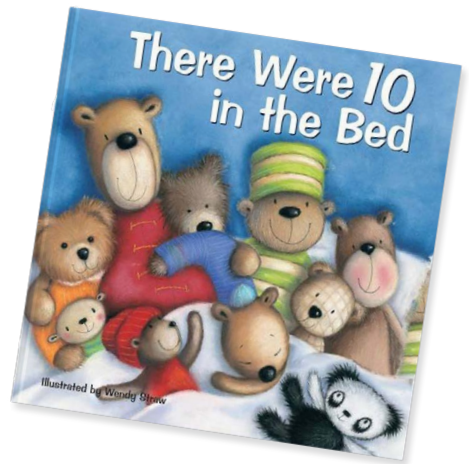
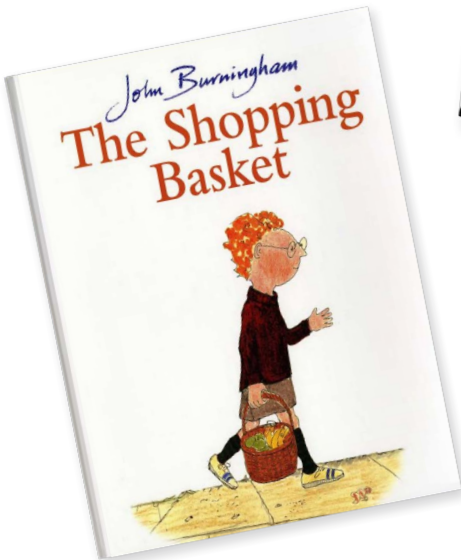

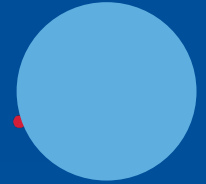

Shughuli za kuhamasisha kutoa

- **Ondoa vitu vya kila siku.** Hesabu vitu ndani ya sanduku la chakula cha mchana na kisha toa kama vitu vimechukuliwa.
- **Wakati wa kula hesabu vitu vingapi unavyo.** Uliza maswali kama, "Je! Umekula zabibu ngapi? Zimebaki ngapi?"
- Mhimize mtoto wako **atambue tofauti wakati vitu vimeondolewa** kama kuchukua mayai kutoka katoni au kuondoa ndizi kutoka kwa rundo.
- **Imba nyimbo** kama "Five Little Ducks", ambapo idadi inapunguza kama moja inatolewa.
- **Uliza maswali** kama, "Tuna maapulo tano kwenye bakuli. Ikiwa nilikula maapulo mawili ni ngapi yamebaki?"

Vitabu kuhusu kuongeza na kutoa katika
Kiingereza

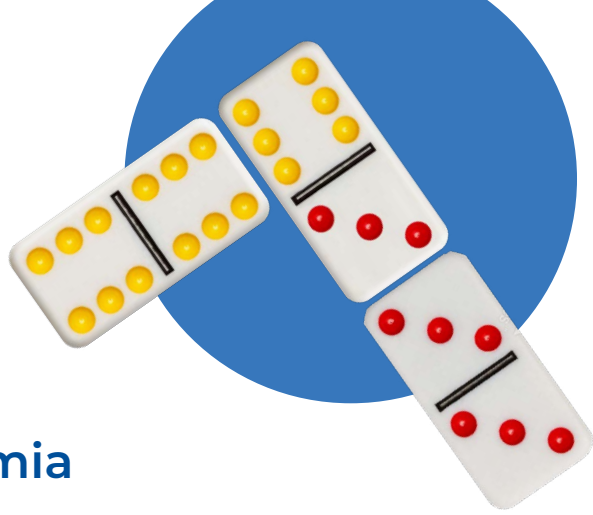

Kutambua na kutunga mifululizo

Mfululizo ni seti inayorudiwa. Inaweza kutungwa kwa maumbo, sauti, nambari au vitu.

Watoto wanaweza kujifunza kutambua, kutunga, kuiga na kuendeleza mifululizo kupitia shughuli za kila siku.

Maneno ya kutumia

- rudia tena
- endelea
- kuunda
- tambua
- eleza
- muundo
- sawa
- tofauti

Tambua mifululizo

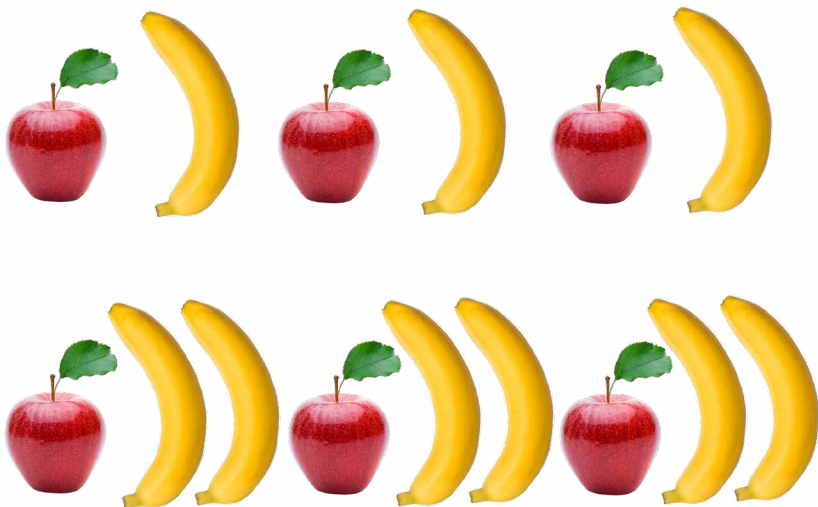
- **Tambua mifululizo** kama kwenye karatasi ya kufunika, vigae vya bafuni na njia za kuendesha. Ongea juu ya mifululizo tofauti na nini hufanya kuwa mfululizo.
- **Zungumza kuhusu muundo.** Uliza maswali kama vile "Kwa nini ni muundo?" "Je, unaweza kuendeleza muundo huu?"
- **Cheza michezo na kadi, dominoes au kete** kumsaidia mtoto wako kutambua mifululizo.

Kuiga mifululizo

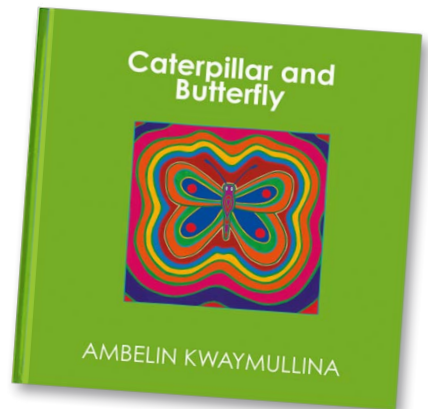
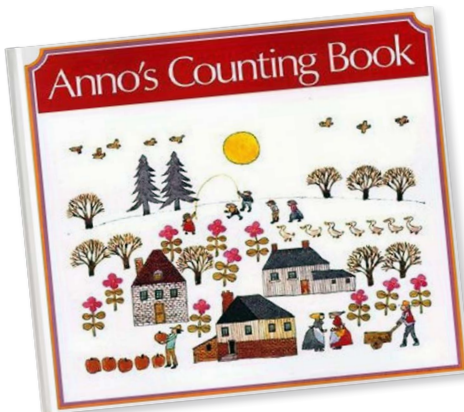
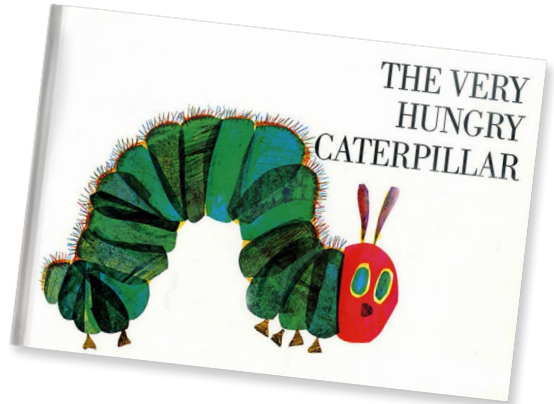
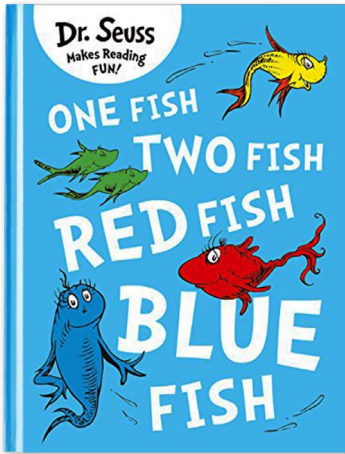
- Cheza michezo ya kupiga makofi ambapo **unapiga kofi mfululizo** na mtoto wako anarudia mfululizo. Muulize mtoto wako kupiga kofi mfululizo ambao unarudia.
- **Weka meza pamoja kwa chakula kwa kutumia mfululizo** kama sahani na kijiko, sahani na kijiko, sahani na kijiko.

Kutengeneza mifululizo

- **Utengeneze mifululizo na vitu vya kila siku** kama vitu vya kuchezea na matunda.
- **Anza na mifululizo rahisi** na ndipo **tengeneza mifululizo migumu** kama apulo moja, ndizi mbili, apulo moja, ndizi mbili, apulo moja, ndizi mbili.

Vitabu juu ya mifululizo katika Kiingereza

Vitabu vya kumsaidia mtoto wako kukuza ustadi wa kusoma Kiingereza

Vitabu vya mazungumzo na utengenezaji wa maneno

Dunbi the Owl – Daisy Utemorrah, editor Pamela Lofts. Scholastic Australia

Possum Magic – Mem Fox, illustrator Julie Vivas. Omnibus Books

Splash for the Billabong – Ros Moriarty, illustrator Balarinji. Allen and Unwin

The Day the Crayons Quit – Drew Daywalt, illustrator Oliver Jeffers. Harper Collins Children's Books

The Echidna and the Shade Tree – Mona Green, editor Pamela Lofts. Scholastic Australia

The Little Refugee – Anh and Suzanne Do, illustrator Bruce Whatley. Allen & Unwin Children

The True Story of the 3 Little Pigs – Jon Scieszka, illustrator Lane Smith. Penguin

The Very Cranky Bear – Nick Bland. Scholastic Australia

Vitabu ambavyo vina kina

Miss Spider's Tea Party – David Kirk. Scholastic Inc

No Way Yirrikipayi! – Alison Lester. Pan Macmillan Australia

Pig the Pug – Aaron Blabey. Scholastic Australia

Piranhas Don't Eat Bananas – Aaron Blabey. Scholastic Australia

Oi Cat! – Kes Gray, Jim Field. Hachette Australia

Sebastian Lives in a Hat – Thelma Catterwell, illustrator Kerry Argent. Omnibus Books

Walking Through the Jungle – Stella Blackstone. Barefoot Books

The Cat in the Hat – Dr Seuss. Random House

Vitabu juu ya herufi

ABC Dreaming – Warren Brim. Magabala Books

Animalia – Graeme Base. Picture Puffins

Dr Seuss's ABC – Dr Seuss. Random House

I Spy, An Alphabet in Art – Lucy Micklethwait. Greenwillow Book

Vitabu vilivyoorodheshwa vinaweza kutumiwa katika kusoma na kuhesabu kwa sababu mbalimbali.

Tembelea tovuti yetu na utafute rasilimali zaidi kumsaidia mtoto wako kuwa na mwanzo mzuri shuleni:

education.nsw.gov.au/lit-and-num-at-home

Vitabu vya Kiingereza kumsaidia mtoto wako kukuza ustadi wa hesabu

Vitabu kuhusu nambari na kuhesabu

Counting on Community – Innosanto Nagara. Seven Stories Press, Penguin.

Counting with Tiny Cat – Viviane Schwarz. Walker Books

Five Little Ducks – Penny Ives. Child's Play International Ltd

One is a Snail, Ten is a Crab – April Pulley Sayre and Jeff Sayre, illustrator Randy Cecil. Scholastic Australia

One Woolly Wombat – Kerry Argent. Scholastic Australia

Ten Black Dots – Donald Crews. Scholastic Australia

Ten Little Dinosaurs – Mike Brownlow, illustrator Simon Rickerty. Orchard Books

Ten Little Jarjum – Tabulam Aboriginal Community members, editors Suzi Williams and Kate Merrifield. NSW Board of Studies

Ten Scared Fish – Ros Moriarty, illustrator Balarinji. Allen and Unwin

Vitabu kuhusu kuongeza na kutoa

Five Little Monkeys Play Hide-and-seek – Eileen Christelow.
Houghton Mifflin

Ten Little Beasties – Rebecca and Ed Emberley. Macmillan

Ten Little Fingers and Ten Little Toes – Mem Fox, illustrator Helen Oxenbury. Puffin Books

Ten Little Ladybugs – Melanie Gerth, illustrator Laura Huliska-Beith. Intervisual Books Inc

There Were 10 in the Bed – illustrator Wendy Straw. Sweet Cherry Publishing

The Shopping Basket – John Burningham. Random House

Uno's Garden – Graeme Base. Penguin Books, Puffin

Vitabu kuhusu mifufulizo

Anno's Counting Book – Mitsumasa Anno. Harper Collins

Caterpillar and Butterfly – Ambelin Kwaymullina. Fremantle Press

One fish, two fish, red fish, blue fish – Dr Seuss. Random House

The Very Hungry Caterpillar – Eric Carle. Hamish Hamilton Press

© State of New South Wales (Department of Education), 2020.

The copyright material published in this resource is subject to the Copyright Act 1968 (Cth) and is owned by the NSW Department of Education or, where indicated, by a party other than the NSW Department of Education (third-party material).

Copyright material available in this resource and owned by the NSW Department of Education is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licence. This licence allows you to share and adapt the material for any purpose, even commercially.

Attribution should be given to © State of New South Wales (Department of Education), 2020.

Material in this resource not available under a Creative Commons licence:

- the NSW Department of Education logo, other logos and trademark-protected material
 - material owned by a third party that has been reproduced with permission.
- You will need to obtain permission from the third party to reuse its material.

Huduma ya Ukalimani wa Simu

Ikiwa unahitaji habari zaidi tafadhali piga simu kwa mwalimu mkuu wa shule yako. Ikiwa unahitaji mkalimani kukusaidia na swali lako tafadhali piga simu Huduma ya Ukalimani wa Simu kwenye 131 450 na uombe mkalimani wa lugha yako. Huduma hii itakuwa bure kwako.